

INTAMEL VE METROPOLİTEN KENT KÜTÜPHANECİLİĞİNDE EN SON AŞAMALAR

Dr. Tülin SAĞLAMTUNÇ

Bilim ve teknolojinin gelişmeleri sonucu uluslararası kütüphanecilik çalışmaları büyük önem kazanmış bulunmaktadır. Birçok ülkede metropoliten kentlerde bulunan kütüphaneciler INTAMEL adlı örgüt aracılığıyla yoğun bir işbirliğine girmişlerdir. INTAMEL (International Association of Metropolitan City Libraries) : Uluslararası Metropoliten Kent Kütüphaneleri Derneği olarak adlandırılan örgüt IFLA'nın Halk Kütüphaneleri Bölümünün bir alt bölümü olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Örgütün çalışmalarının tanımına girmeden önce, kanımızca "metropoliten kent" kavramının açıklığa kavuşturulmasında yarar vardır. Bu kavramın tanımını yapmak, her ülkenin değişik koşulları nedeniyle uzmanlar arasında bir tartışma konusu olarak süregelmektedir. Biz, burada ülkemizde yapılan inceleminin sonucu olan ve İmar ve İskân Bakanlığı Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosunca yapılan tanımı vereceğiz : "Nüfus büyüklüğü en az 250.000 olan, çalışan nüfusun en az % 50 sinin endüstri sektöründe istihdam edildiği ve imalat sanayiinde yaratılan katma değerın ülke imalat sanayiindeki katma değere oranının en az % 10 - 15 i bulduğu kentlere 'metropoliten kent' denir (1). Türkiye'de Ankara, İstanbul, İzmir, Adana gibi kentler metropoliten kent sayılmaktadır. Oysa, yukarıdaki tanıma uygunlukları incelendiği zaman nüfusun dışında öteki değerlerin ayrıcalık gösterdiği anlaşılmaktadır. Buna karşın, gelişmekte olan bir ülke olduğumuz gerçeğini göz önüne alarak bu değerlere yakın bir gelecekte ulaşılacağı otoritelerce varsayılmaktadır.

Ayrıca, metropoliten kent kütüphaneciliği konusunda yapılan dış kaynaklı yayınlarca da Ankara ve İstanbul Türkiye'de metropoliten kent sayılmaktadır (2).

- (1) T. C. İmar ve İskân Bakanlığı. Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosu. Ankara Nazım Plan Şeması Raporu, 1970 - 1990. Ankara 1977. S. 295.
- (2) H. C. Campbell, Metropolitan public library planning throughout the world, Oxford, Newyork, 1967. s. 110. Campbell, Public libraries in the metropolitan setting. London 1973. ss. 21, 33, 35.

Metropolitan kent kavramını açıklığa kavuşturduktan sonra, INTAMEL'in kuruluş amacı, tarihçesi, işlevleri ve gösterdiği gelişmelere geçebiliriz :

Nüfusu 400.000 i aşan büyük kentlerde bulunan halk kütüphanelerinin uluslararası düzeyde işbirliğine ulaşması amacıyla INTAMEL kurulmuştur (3). Böylelikle herhangi bir ülkede bulunan bir okuyucu kendi kütüphanesi aracılığıyla metropolitan kentlerde bulunan kütüphanelerin dolayısıyla yeryüzündeki tüm kütüphanelerin sunabileceği bilgiye, erişebilme olanağına kuramsal olarak sahiptir.

Görülebileceği gibi amaç, evrensel hizmet verebilme niteliğini taşımaktadır. Ancak, bunun gerçekleşmesi için kütüphanelerin gerçek anlamda bir işbirliği örgütlenmesine girmeleri önkoşuldur.

II. Dünya Savaşında pek çok ülkenin kütüphanesi gibi Liverpool Kütüphanesi de bombardımanlar ve yangınlar nedeniyle büyük zarar görmüştü. Kütüphanenin müdürü ve daha sonra INTAMEL'in ilk başkanı olacak olan George Chandler hem hasara uğramış koleksiyonlarının eksiklerini tamamlayabilmek hem de kütüphanesini yeni baştan kurabilmek konusunda yeni fikirler edinebilmek ve yardım sağlamak amacıyla önce A.B.D. ne gitti. Burada çeşitli uluslardan gelen kütüphanecilerle ortak sorunları olduğunu gördü. Birlikte çalışarak sorunların çözüm yoluna gidilebileceği konusu önem kazandı. Ülkesine dönen Chandler, daha sonraki yıllarda IFLA'nın toplantılarında başka metropolitan kent kütüphanecileriyle görüşüp, hepsine yardımcı olabilecek uluslararası bir örgüt kurma fikrini ortaya attı. Büyük ilgi gören bu fikirler 25 Mart 1968'de Liverpool'da yapılan bir toplantıda INTAMEL'in kuruluşuyla olumlu sonuca ulaştı (5). Tüzüğü de hazırlanan INTAMEL'in, önce Prag'da bulunan Dokümantasyon ve Enformasyon Merkezi'nde örgütlenerek merkezinin burada kurulmasına karar verildi. Daha sonra 1972 yılında Derneğin merkezi Liverpool'a alındı (6).

Bugün 31 ülkeden 120 kütüphane Örgüte üyedir. Bunların arasında gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler de vardır : (7) Mısır, Tunus, Gana,

- (3) Campell, "International Association of Metropolitan City Libraries" INTAMEL "Encyclopedia of Library and Information Science", Vol. 12, George Chandler, "Objectives, standards and performance measures for the Metropolitan City Library Systems", International Library Review 2 (1970) ss. 445 - 460. Jürgen Eyssen, "INTAMEL" IFLA Journal 4 (1978) 3, ss. 231 - 232.
- (4) Burada INTAMEL ile ilgili en son bilgileri bana göndermek lütfunda bulunan IFLA'nın Mesleki Etkinlikler Koordinatörü A. L. van Wesemael ile INTAMEL'in bugün başkanı olan Dr. P. J. van Swigchem'e ('s-Gravenhage, Dienstopenbare Bibliotheek) teşekkürü bir borç bilirim.
- (5) Chandler, "INTAMEL. A case study of the international links of one of its founder members", International Library Review 1 (1969), ss. 77 - 78.
- (6) Campbell, y.a.g.m.. 248.
- (7) Eyssen, y.a.g.m. s. 231.

Nijerya, Güney Afrika, Hongkong, Hindistan, İran, Japonya, Ürdün, Singapur, Sri-Lanka, Avustralya, Danimarka, Federal Almanya, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Yugoslavya, Hollanda, Avusturya, İsveç, İsviçre, Çekoslovakya, S.S.C.B., Macaristan, Kanada, A.B.D. ve Venezuela. Dünyada 500.000 - 12.000.000 nüfus arasında değişen 250 metropoliten alan olduğu saptanmıştır ⁽⁸⁾.

INTAMEL kuruluşundan bu yana yıllık toplantılarını üye kütüphanelerin bulunduğu ülkelerde, seçilmiş kentlerde yapmıştır. Bu toplantılarda ortak sorunlar görüşülmüş, çözüm yollarına gidilmiştir. INTAMEL'in Başkanlarından H. C. Campbell 1972 yılında Milano'da yapılan toplantıda, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerin büyük kentlerinde bulunan kütüphanelerin sorunlarına dikkati çekmiştir. Böylelikle, bu konuda IFLA'nın isteği de yerine getirilmiş ve gelişmekte olan ülkelerin örgütten yararlandırılmaları yolunda büyük bir adım atılmıştır. Bununla ilgili olarak 1972/1973 yıllarında hem UNESCO'nun hem de Ottawa'da bulunan International Development Research Centre (Uluslararası Gelişmeleri Araştırma Merkezi) nin bu projeler için maddi yardımlarda bulundukları belirtilmektedir.

Ancak, bu konuda Türkiye'de bulunan yetkililerle yaptığımız görüşmeler sonucu, Örgüte üye olabileceği halde üye olmamış olan Türkiye'nin bu yardımlardan yararlanamadığını saptamış bulunuyoruz ⁽⁹⁾. Oysa, Yeni Delhi'de bu konuda yapılan seminerde Asya ve Afrika ülkelerinden gelen kütüphaneciler aşamalar elde etmişlerdir.

INTAMEL'in Tüzüğünde belirtildiğine göre bu Derneğe katılmak için gerekli koşullar bizim için de son derece uygundur ⁽¹⁰⁾.

Madde 2 de INTAMEL'in en az 400.000 nüfusa hizmet veren metropoliten kentlerde kurulmuş halk kütüphanelerinin arasında materyal değişimi, bilgi alışverişi yapmağa hazır olanların, istedikleri takdirde, görevlilerinin de bilgi ve deneyim kazanmak için üye kütüphanelerde eğitilmek olanağına sahip olabilecekleri belirtilmiştir.

Madde 4 de ise Yönetim Kurulunun önerisi üzerine hem IFLA'nın üyesi olan hem de IFLA'nın üyesi olmayan, ancak en az 400.000 nüfusa hizmet veren alanlarda bulunan kütüphanelerin de INTAMEL'e üye olabilecekleri vurgulanmıştır.

INTAMEL'in araştırma alanının kapsamına elbette en önce üye ülkelerin kütüphaneleri girebileceklerdir. Bundan başka tanınan bir kolaylık da üye

(8) Margaret Sloan, *An analysis of INTAMEL*, School of Library and Information Science, Univ. of W. Ontario, Canada, June 1973. (Basılmamış araştırma, metin teksirdir ve bize Dr. P. J. van Swigchem tarafından gönderilmiştir), s. 5.

(9) Kütüphaneler Genel Müdürü Abdülkadir Salgır ile 27.4.1981 ve Türk Kütüphaneciler Derneği Başkanı Dr. Necmeddin Sefercioğlu ile 30.3.1981 günü yapılan görüşmeler.

(10) Bkz. Sloan, y.a.g.a. ss. 15, 16., Campbell, y.a.g. m. s. 248

Ülkelerin yönetimlerinin konuya ilgi göstermelerinin yeterli olduğu konusudur (11). yelik aidatı ise 50 İsviçre Frankı'dır (12). O halde ortalama yılda 2.500.— TL. bu örgüte ye olmaya yetecektir. INTAMEL'e ye kütüphanelerin görevlileri, çeşitli deneyim ve araştırmalarını ve kütüphanelerin yıllık istatistiklerini **International Library Review** adlı dergide sürekli olarak yayınlamaktadırlar (13).

Örgütün en önemli işlevleri arasında yönetim sorunları konusunda zgn araştırmaların yapılması, kitapların (ift nüshaların) değişimi, görevlilerin çeşitli ülkelerde mesleksen yönlerden geliştirilip yönlendirilmeleri ve sonuç olarak luslararası düzeyde bilgi alışverişi yoluyla çeşitli ülke kütüphanecilerinin arasında büyük oranda anlaşma sağlanması sayılabilir.

INTAMEL'in kuruluş amacının gerçekleşebilmesi, doğaldır ki üst düzeydeki örgüt üyelerinin ve örgütle işbirliği yapabilecek kütüphanecilerin belirli niteliklere sahip olmasını gerektirmektedir.

Gelişmekte olan ülke kütüphanecileri için ulaşılması g gibi görünen bu düzeye, luslararası yardımlaşmalar sonucu, bu kategorideki kütüphanecilerin kendi koşullarına uygun çalışmalar sonucu belli oranlarda erişebilecekleri düşünülmektedir.

Bu kişilerden beklenen hizmetin kapsamını incelediğimiz zaman aranan niteliklerin abartılmamış olduğu belli olmaktadır :

Metropoliten kent kütüphanecileri kendi yörelerinin ve dolaylı olarak da öteki ülkelerdeki okuyucuların da her konuda yararlanabilecekleri temel bilgi merkezinin sorumluluğunu yüklenmiş ktphanecilerdir.

Campbell'e (14) göre "Bu kütüphanelerin uzman kadrosu radyo, TV gibi iletişim kuruluşlarının bağındaki yöneticiler, niversite ğretim yeleri ve halk eğitimini örgütleyen kuruluşların üst düzey yöneticileriyle eēit bilgi ve kültür düzeyinde olmalıdır. Kent Merkez Kütüphanesinin bölüm şefleri bir niversite ğretim üyesinin sosyal ve ekonomik statüsünde olmalıdır. Metropoliten Kent Kütüphanesinin yöneticisi ise gene sosyal ve ekonomik düzeyde bir niversite rektrnden aşağı olmamalıdır. Büyük şube kütüphanelerinin yöneticileri de en azından bir ilse müdürünün düzeyinde kişiler olmalıdır."

INTAMEL'in bu düzeyde görevlilerden beklediği hizmet alanları da gele-neksen halk kütüphanesi hizmetinden büyük ayrıcalıklar göstermektedir.

-
- (11) Campbell, "INTAMEL. Working party. Italy, 1972, Research studies: 3. Metropolitan public library research in developing countries", **International Library Review** 5 (1973) ss. 99-103.
 - (12) 3 Mayıs 1981 gnl döviz kurlarına göre : 1 İsviçre Frankı : Alış : 49.34 TL. Satış : 50.33 TL. değerindedir.
 - (13) **International Library Review**, New York 1969 -
 - (14) Campbell, "INTAMEL", **Encyc. Libr. Inf. S.** ss. 252 - 253.

Metropolitan kent kütüphanelerinde verilmesi düşünülen hizmetin kapsam alanı INTAMEL yöneticilerinin görüşlerinden yararlanılarak aşağıda özetlenmiştir : (15).

1 — **Danışma Kütüphaneleri** : Bunlar okuyuculara her konuda bilgi verebilecek düzeyde koleksiyonlarla donatılmış kütüphanelerdir. Özellikle pek çok konunun temel danışma yapıtları, devlet yayınları, bibliyografyalar, önemli süreli yayınların ilk sayılarından bu yana süregelen sayıları, atlaslar v.b.

2 — **Özel koleksiyonlar** : Yöre halkının özel ilgi alanlarını kapsayan materyal.

3 — **Yöresel koleksiyonlar** : Yöre halkının ilgi duyduğu yöresel materyalin yanında, yöreyle yakından uzaktan ilgili her türlü materyal. Bu kütüphaneler kendi yöresel okuyucularının yanında dünyanın her hangi bir ülkesinde bu yöreyle ilgili bilgi almak isteyen okuyuculara da hizmet verebilecek güçte olmalıdırlar.

4 — **Belirlenmiş konuların koleksiyonları** : Böyle koleksiyonların toplandığı kütüphaneler ödünç materyal verdikleri gibi asıl danışma hizmetine ağırlık verirler. Özel biçimde eğitilmiş konu uzmanları en ayrıntılı soruları hem kendi alanlarındaki okuyuculara hem de gerekirse başka metropolitan kentlerdeki okuyuculara yanıtlayabilmelidirler.

5 — **Özel gruplar için özel hizmetler** : Kentin yönetimiyle ilgili kuruluşların yanında eğitim, kültür hizmetleri veren çeşitli okulların, kuruluşların verdiği hizmet desteklenir. Bunun yanında endüstri merkezleri en etkin okuyucu grubunu oluşturarak en son gelişmeleri izlerler. Sosyal Hizmetlerle ilgilenen örgütler, hastane, tutukevi, huzurevi, güçsüzler yurdu, ıslahevlerinde bulunan okuyucular kesinlikle okuyucu kapsamına alınmışlardır.

6 — **Merkezi ödünç kitap verme kütüphanesi** : Danışma ve konu kütüphanelerinden yararlananların yanında evlerine kütüphaneden çeşitli kütüphane materyali alarak götürmek isteyen okuyucular da çıkacaktır. Bu kütüphanelerde, her konuda önemli ve halkın anlayabileceği düzeyde seçilmiş roman dışı kitaplar ve özellikle edebi yapıtlar bulunacaktır.

7 — **Merkezi gençlik kütüphanesi** : Hemen her kentin merkez kütüphanesinde bir çocuk bölümü bulunur. Ancak, bu konuda da evrensel boyutlarda düşünülməsi gerekmektedir. Bu tür bir hizmetin verilebileceği bir ölçüde ve düzeyde koleksiyon bu kütüphanelerde yer alır.

8 — **Teknik ve yönetsel hizmetlerin merkezileştirilmesi** : Tüm kütüphane hizmetleri merkezileştirilmelidir. Bu her açıdan ekonomik kazançlar sağlayacaktır.

9 — **Şube kütüphanelerinde verilen hizmetler** : Bu hizmet birimlerinde hizmet verilen çevrenin ilgisi kentsel sorunlara, kültürel, endüstriyel, sosyal ve

(15) Campbell, a. m. Campbell. *Public libraries in the metropolitan setting* y.a.g.e., Chandler. "Objectives, standards and performance measures for Metropolitan City Systems", y.a.g.m. ss. 448-458.

eğitimle ilgili sorunlara çekilmelidir. Bu birimler gerektiğinde merkez kütüphaneden desteklenecektir.

Hizmet alanlarının kısa bir tanıtımından sonra INTAMEL'in örgütsel yapısını incelemekte de kanımızca yarar vardır : Derneğin üyeleri Genel Kurulu oluşturur. Genel Kurul 3 yıl görev yapacak olan 5 üyeyi yönetim kuruluna seçer. Yönetim Kurulu kendi arasından Genel Başkanı seçer.

Kanımızca, INTAMEL'in en önemli işlevi çeşitli ulusların kütüphanecilerinin ortak sorunlarına çözüm bularak uluslararası bağları sıkılaştırmanın yanında, Karşılaştırmalı Kütüphanecilik konusunda da önemli bilimsel araştırmaların kazandırılması olmuştur.

Türkiye'de bulunan metropoliten kent kütüphanelerinin de olanaklar ölçüsünde sorunlarına çözüm bulunması için ilgililerin çalışmalar yapmalarını bekliyoruz.

KAYNAKÇA :

Campbell, Henry C : *Metropolitan public library planning throughout the world*. Oxford, New York 1967. (International Series of monographs in Library and Information Science. Vol. 5)

Campbell, H. C. : *Public libraries in the urban metropolitan setting*. London 1973.

Campbell, H. C. : "INTAMEL Working Party. Italy, 1972. Research Studies Nr. 3. Metropolitan public library research in developing countries". *International Library Review*. 5 (1973), ss. 99 - 103.

Campbell, H. C. : "International Association of Metropolitan City libraries. (INTAMEL)". *Encyclopedia of Library and Information Science*. Vol. 12.

Chandler, George : INTAMEL. A case study of the international links of one of its founder members". *International Library Review*. 1 (1969). ss. 77 - 88.

Chandler, George : "Objectives, standards and performance measures for Metropolitan City Library Systems". *International Library Review*. 2 (1970), ss. 445 - 460.

Eyssen, Jürgen : "INTAMEL". *IFLA Journal* (1978) 3, ss. 231 - 232.

Sloan, Margaret : *An analysis of INTAMEL School of Library and Information Science*. Univ. of Western Ontario, Canada. (Metin teksirdir)

T. C. İmar ve İskân Bakanlığı, Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosu : *Ankara Nazım Plan Şeması Raporu, 1970-1990*. Ankara 1977. (Yayın No : 5)